

«Έμαθα ότι αρχιτεκτονική είναι εκείνο το συναρπαστικό παιχνίδι λογικής και αισθήματος, το παιχνίδι του μυαλού και της καρδιάς» αναφέρει στο αυτοβιογραφικό του βιβλίο ο Αλέξανδρος Τσμπάσης, δημιουργός δημόσιων και ιδιωτικών έργων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, που στράφηκε από νωρίς στη βιοκλιματική αρχιτεκτονική και τιμήθηκε με βραβεία σε περισσότερους από 110 ελληνικούς και διεθνείς διαγωνισμούς. Γεννημένος το 1939 στις Ινδίες, πολιτιστι-δεμένος πολίτης του κόσμου, ζωγράφος και φωτογράφος, ο Αλέξανδρος Τσμπάσης αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση στην οποία συνδυάζονται το ελεγκτικό πάθος με τον στοχασμό και ο πραγματισμός με το όραμα.

Είναι ωραίο, διασκεδαστικό, επώδυνο, χρήσιμο να γυρίζεις κανείς προς τα πίσω, ώστε να διηγηθεί εκείνα τα γεγονότα που καθόρισαν τη ζωή του, όπως κάνατε εσείς με την «Όμορφη Καμπλοπάρδαλη»:

«Τι να σας πω. Είναι κάτι που δεν μου είχε περάσει ποτέ από το μυαλό, μέχρι τη στιγμή που μου έκανε την πρόταση να γράψω το βιβλίο αυτό ο Μισέλ Φαίς, που διευθύνει για τις Εκδόσεις "Πατάκη" τη σειρά "Η κουζίνα του...". Το διασκέδασα, πάντως, και μου έδωσε και τη δυνατότητα να σταθώ λίγο παράμερα και να παρατηρήσω κάποια πράγματα από απόσταση. Ήυπνησε, βέβαια, μέσω μου και παλιές αναμνήσεις κατακλιμασμένες... Ίσως να είχε έρθει η ώρα τους να βγουν στην επιφάνεια».

Η αφηγησή σας ξεκινάει με ένα ταξίδι. Ο αναγνώστης έχει την αίσθηση ότι ταξιδεύει μαζί σας – εσείς ο ίδιος, εξάλλου, στην εισαγωγή σας εξομολογείστε ότι γράψατε το βιβλίο στον «αέρα», κατά τη διάρκεια ατελείωτων πτήσεων. Τι σημαίνει το ταξίδι για σας; «Δεν το είχα συνειδητοποιήσει, μέχρι που μου το υπέδειξε ο Μισέλ Φαίς σε μια από τις συναντήσεις που είχαμε κατά τη διάρκεια προετοιμασίας του βιβλίου: πράγματι, φαίνεται ότι το ταξίδι είναι αναπόσπαστο τμήμα της ζωής μου. Ίσως οι μετακινήσεις των παιδικών μου χρόνων με σφράγισαν με αυτόν τον τρόπο... Σίγουρα, πάντως, μου

έδωσαν το ερέθισμα να παρακολουθώ τα γεγονότα σε ένα παγκόσμιο επίπεδο και όχι μόνο σε τοπικό, οπότε τα υπόλοιπα ήρθαν από μόνα τους. Ταξίδια για δουλειά, ταξίδια για αναμικτή, το καθένα έχει την αξία του και διευρύνει τον ορίζοντά μας. Κάποια ταξίδια είναι κυριολεκτικά, άλλα μεταφορικά...».

Στην «Καμπλοπάρδαλη», αναγνωρίζετε στην αρχιτεκτονική έναν σύνθετο ρόλο. Δεν είναι δύσκολο ένας αρχιτέκτονας να είναι πραγματιστής και οραματιστής παράλληλα;

«Δύσκολο ή όχι, είναι αυτό που πιστεύω ότι πρέπει να κάνει ο αρχιτέκτονας. Χρειάζεται να τοποθετείται μέσα στην πραγματικότητα, με την έννοια ότι μόνο έτσι μπορεί να υπηρετήσει το σκοπό που επέλεξε, αλλά αλίμονο εάν δεν έχει και όραμα. Κάποιοι που διάβασαν το βιβλίο μου επισήμαναν ότι η καμπλοπάρδαλη είναι κατά βάθος άσχημο ζώο. Ωστόσο, είναι αυτό ακριβώς που χαρακτηρίζω ως ομορφιά της, δηλαδή, το γεγονός ότι συνδυάζει την πραγματικότητα με το όραμα».

Υπάρχει πάντα περιθώριο για οράματα ακόμη και μέσα στο χάος της ελληνικής πραγματικότητας;

«Εάν πιστεύουμε ότι δεν υπάρχει πια περιθώριο να οραματιστούμε, το μόνο που μας μένει να κάνουμε είναι να τα μαζέψουμε και να πάμε σπίτι μας. Άλλωστε, έχουμε αποδείξει ότι μπορούμε να υλοποιήσουμε και οράματα. Η Αθήνα, όπως έχω ξαναπεί και αλλού, τις ημέρες των Ολυμπιακών Αγώνων άγγιξε το όραμα μιας φιλόξενης πόλης. Δυστυχώς, ξεκινάμε εύκολα...».

Στην περίπτωση «μαζικής» αρχιτεκτονικής τι πρέπει να αλλάξει, ώστε να έχουμε βελτιωμένες αισθητικά πόλεις; Η νομοθεσία, η πολιτική βούληση ή μήπως η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων;

«Η παιδεία, κυρίως των κατοίκων, η δική μας δηλαδή. Με τον όρο παιδεία δεν εννοώ εκπαίδευση [education]. Ενωώ τη διαπαιδαγώγηση στα μικρά πράγματα, που, όμως, στο σύνολο κάνουν τη διαφορά. Όταν δεν θα πετάμε πια σκουπίδια στον δρόμο, όταν θα μας νοιάζει εάν το πράσινο στον δρόμο ξεραίνεται (και όχι μόνο το πράσινο στον κήπο μας ή στο μπαλκόνι μας), όταν θα πάψουν τα αυτοκίνητα να

«Δεν πιστεύω ότι κατ' ανάγκην η αρχιτεκτονική πρέπει να έχει διαχρονικότητα. Σε έναν βαθμό, είναι και φυσικό και εύλογο το κάθε κτίριο να εκφράζει την εποχή του».

παρκάρουν άναρχα στα πεζοδρόμια, όταν γενικά θα μας νοιάζει ο δημόσιος χώρος, όταν θα πάψουμε να κλείνουμε τα μάτια στην παρανομία και στην αυθαιρεσία, τότε η εικόνα της πόλης θα αλλάξει. Είναι εντυπωσιακή η διαφορετική άποψη που παρατηρείται στη χώρα μας για την καθαριότητα στον ιδιωτικό και στον δημόσιο χώρο. Και όμως, είμαστε εμείς οι ίδιοι που καθαρίζουμε τον έναν και ρυπαίνουμε τον άλλο. Όταν, λοιπόν, αλλάξουμε νοοτροπία, τα υπόλοιπα σιγά σιγά θα έρθουν από μόνα τους. Τότε, θα μπορούν να συνεισφέρουν και στον μέγιστο βαθμό οι όποιες ρυθμίσεις από πλευράς νομοθεσίας».

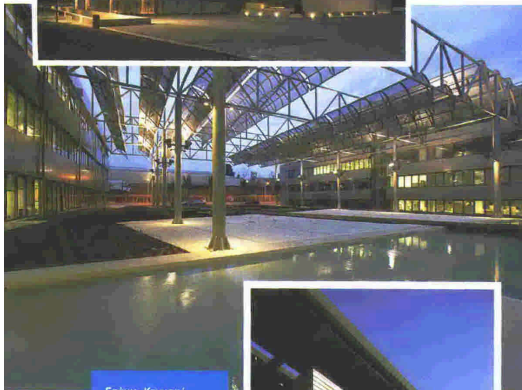
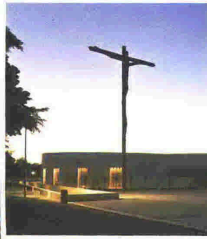
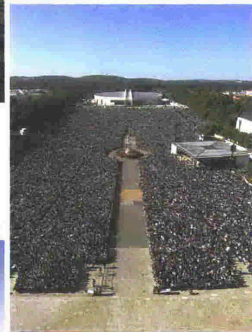
Κατά καιρούς, καταρτίζονται λίστες για τις καλύτερες πόλεις, για να ζεις, στις οποίες ποτέ δεν μπήκαν ελληνικές. Τι κάνει μια πόλη ιδανική από αρχιτεκτονική άποψη;

«Το ιδανικό είναι για τον καθένα κάτι διαφορετικό. Άλλος προτιμάει την πολυκοσμία, άλλος την απομόνωση, άλλος το παραδοσιακό, άλλος το πιο σύγχρονο. Κοντολογίς, ιδανικό δεν υπάρχει. Υπάρχει όμως, βέβαια, μεγάλο περιθώριο για βελτίωση των ελληνικών πόλεων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Επάνω: Κτίριο «Alfa Bank» (φωτ. Ν. Σταυρίτης)
 Δεξιά: Ο ναός Fatima, στην Πορτογαλία (φωτ. Αλέξανδρος Τσιμπόσης) και κατά εσωτερική όψη του ναού (φωτ. Fernando Guerra).

Επάνω: Κτιριακό συγκρότημα 5&B Βιομηχανικό Θρακικό (φωτ. Ν. Δανιηλίδης)
 Δεξιά: Πρώτο Κέντρο Αντιμετώπισης Αυτισμού «Περιβολάκι», Αττική (φωτ. Ν. Σταυρίτης).

Για παράδειγμα, ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε στις πόλεις μας είναι οι μετακινήσεις. Ζούμε σε μια περιοχή της Αθήνας και εργαζόμαστε σε μίαν άλλη. Πολλοί από εμάς διασχίζουμε ολόκληρη την πόλη, για να πάμε από το σπίτι μας στον τόπο εργασίας μας. Ίσως ένας προεκτικτός επανασχεδιασμός των χρήσεων γης να συντελούσε στη μείωση των μετακινήσεων και άρα στη μείωση των ρύπων, στην εξοικονόμηση χαμένου χρόνου, στη βελτίωση εν γένει της ποιότητας ζωής στην πόλη. Αντίστοιχα, μπορούν να γίνουν και πολλά άλλα πράγματα. Γενικά, είναι ένα σύνθετο παζλ η προσπάθεια για βελτίωση των συνθηκών στην πόλη και οπωσδήποτε απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό».

Η αρχιτεκτονική κατά τη γνώμη σας πρέπει να έχει έναν διαχρονικό χαρακτήρα; Υπάρχουν έργα σας που με το πέρασμα του χρόνου τα είδατε με άλλο μάτι;

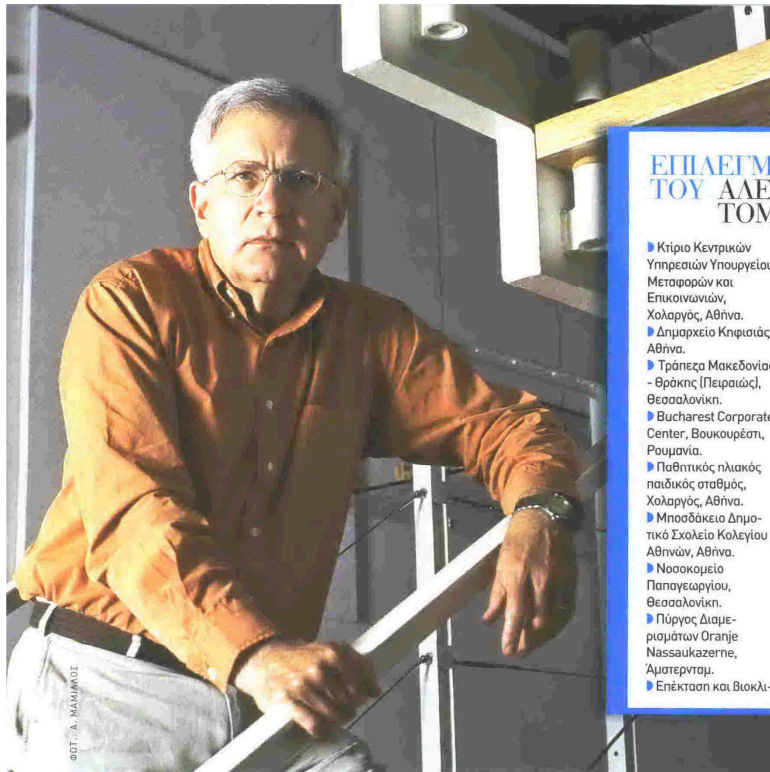
«Όπως θα ξέρετε, εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια υπηρετώ αυτό που αναμάζεται βιοκλιματικός, ενεργειακά αποδοτικός ή περιβαλλοντικά ευαίσθητος σχεδιασμός. Τα πρώτα χρόνια της δουλειάς μου έκανα κάποια γυάλινα κτίρια, τα οποία σήμερα ξέρω ότι έπρεπε να είχαν σχεδιαστεί διαφορετικά. Δεν έχει νόημα να κατασκευάζεις κάποιο κτίριο από ένα υλικό που το κτυπάει ο ήλιος όλη μέρα και υπερθερμαίνεται, μόνο και μόνο για να ξοδεύεις ενέργεια, για να το θροσώσεις. Λογικό είναι, οικο-λογικό αν θέλετε, να αποψύξεις την υπερθέρμανση με τον κατάλληλο σχεδιασμό εξαρχής. Όσο για τον διαχρονικό χαρακτήρα, όχι, δεν πιστεύω ότι κατ' ανάγκη η αρχιτεκτονική πρέπει να έχει διαχρονικότητα. Σε έναν βαθμό, είναι και φυσικό και εύλογο το κάθε κτίριο να εκφράζει την εποχή του. Αυτό που θεωρώ ότι κάνει την καλή αρχιτεκτονική να ξεχωρίζει είναι όταν ακόμη και οι επόμενες γενιές αναγνωρίζουν κάτι σε αυτήν ως δικό τους, όταν έχουν ακόμη κάτι να πάρουν από αυτήν. Οπωσδήποτε, το κτίριο δεν πρέπει να είναι αποτέλεσμα σχεδιασμού σύμφωνο με τις τελευταίες επιταγές της μόδας. Πρέπει να είναι κάτι πολύ πιο ουσιαστικό».

Έχετε ασχοληθεί με τόπους λατρείας. Αποτελεί για σας επαγγελματική πρόκληση; Υπάρχουν κάποιοι εκ των προτέρων περιορισμοί;

«Ο χώρος λατρείας είναι πάντα μια πρόκληση. Καταρχήν, πρόκειται για μια αφηρημένη έκφραση του άυλου, το οποίο, όμως, πρέπει να μετατραπεί σε κάτι το χειροπιαστό, που θα μπορέσει να προσφέρει στους πιστούς, για τους οποίους προορίζεται, έναν χώρο κατάλληλο για προσεχική, αυτοσυγκέντρωση, ένα περιβάλλον ήρεμο και γαλήνιο. Φυσικά και υπάρχουν περιορισμοί, διαφορετικοί κάθε φορά, ανάλογα με την περίπτωση. Για παράδειγμα, στους ορθόδοξους ναούς το Ιερό πρέπει να είναι στραμμένο προς την Ανατολή. Αλλά όλα τα είδη κτιρίων έχουν τα δικά τους γνωρίσματα και τους δικούς τους περιορισμούς. Θα ήταν, άλλωστε, ο εφιάλτης του αρχιτέκτονα η πλήρης έλλειψη ορίων, σσον να σχεδιάζεις για παράδειγμα χωρίς οικόπεδο ή χωρίς να ξέρεις τι πρέπει να κάνεις - ελεύθερος απλώς να κάνεις ό,τι θέλεις».

Αντιμετώπιστε τη βιοκλιματική αρχιτεκτονική ως αναπόσπαστο κομμάτι της αρχιτεκτονικής δημιουργίας; Έχετε την αίσθηση πως, πολύ συχνά, ο βιοκλιματικός σχεδιασμός υποβαθμίζεται σε μια φράση «της μόδας»;

«Οπωσδήποτε αυτό συμβαίνει σε ένα σημείο στην εποχή μας. Ωστόσο, ακόμη και έτσι, με το να γίνεται δηλαδή μόδα, οδηγούμαστε προς τη σωστή κατεύθυνση, την ευαισθητοποίηση δηλαδή του κόσμου για τα ζητήματα αυτά. Το θέμα είναι να μη μένουμε σε αυτό το επίπεδο, αλλά να προχωράμε και στην ουσία του πράγματος».

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΜΙΑΖΗ

- ▀ Κτίριο Κεντρικών Υπηρεσιών Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών, Χολαργός, Αθήνα.
- ▀ Δημαρχείο Κηφισιάς, Αθήνα.
- ▀ Τράπεζα Μακεδονίας - Θράκης (Πειραιώς), Θεσσαλονίκη.
- ▀ Bucharest Corporate Center, Βουκουρέστι, Ρουμανία.
- ▀ Παθητικός πλαισιωμένος παιδικός σταθμός, Χολαργός, Αθήνα.
- ▀ Μουσείο Δημοτικό Σχολείο Κολεγίου Αθηνών, Αθήνα.
- ▀ Νοσοκομείο Παπαγεωργίου, Θεσσαλονίκη.
- ▀ Πύργος Διαμερισμάτων Oranje Nassaukazerne, Άμστερνταμ.
- ▀ Επέκταση και βιοκλιματική αναβάθμιση του Αρχαιολογικού Χώρου του Μουσείου των Δελφών.
- ▀ Kastalia Village, Αράχοβα.
- ▀ Ηλιακό χωριό, Πεύκη - Λυκόβρυσση, Αττική.
- ▀ Συγκρότημα κατοικιών «Ξενία», Κηφισιά, Αθήνα.
- ▀ Διαμόρφωση χώρου ανακτόρων Μιχαήλ και Γεωργίου & Φρουρίου Κέρκυρας.
- ▀ Ναός Φατιμά, Φατιμά, Πορτογαλία.
- ▀ Τσαμι Bin Madiya, Dubai.
- ▀ Ολυμπιακό Σκαυετήριο & Ολυμπιακό Γυμναστήριο.
- ▀ Αποκατάσταση και επέκταση «Hilton», Αθήνα.
- ▀ Candia Park Village, Άγιος Νικόλαος, Κρήτη.

«Εάν πιστεύουμε ότι δεν υπάρχει πια περιθώριο να οραματιζόμαστε, το μόνο που μας μένει να κάνουμε είναι να τα μαζέψουμε και να πάμε σπίτι μας. Άλλωστε, έχουμε αποδείξει ότι μπορούμε να υλοποιήσουμε και οράματα. Η Αθήνα, τις ημέρες των Ολυμπιακών Αγώνων, άγγιξε το όραμα μιας φιλόξενης πόλης. Δυστυχώς, ξεκνιόμαστε εύκολα...».

Με τις αναθέσεις δημοσίων έργων και αναπλάσεων από μεγάλες πόλεις του κόσμου σε αρχιτέκτονες με διεθνή καριέρα υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθούν πόλεις - κλώνοι, χωρίς ουσιαστική αρχιτεκτονική ταυτότητα:

«Πιστεύω πολύ στη διαδικασία του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού. Μια τέτοια διαδικασία, που στις μέρες μας σπανίζει (κυρίως στη χώρα μας - ως θυμωθούμε τη χαμένη ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων), θα συντελούσε σε πολύ μεγάλο βαθμό στην προώθηση της αρχιτεκτονικής. Το πρόβλημα δεν είναι το αν ο αρχιτέκτονας που επιλέγουμε δραστηριοποιείται διεθνώς, αλλά το κατά πόσο είναι διατεθειμένος να αναγνωρίσει τις ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου (κλιματικές, πολιτισμικές κτλ.) και να προσαρμόσει τη μελέτη του αντίστοιχα».

Υπάρχει κάποιος από τα έργα σας, το οποίο να ξεχωρίζετε, θεωρώντας πως συνοψίζει το ύφος και τις αναζητήσεις σας;

«Εάν ξεχωρίζω κάποιο έργο είναι για τη γόνιμη και αρμονική διαδικασία μέσα στην οποία δημιουργήθηκαν. Τα επιλέγω, δηλαδή, με κριτήριο τον ανθρωπινό παράγοντα, την καλή σχέση και συνεργασία, τόσο με τον εργοδότη, όσο και με τους συνεργάτες μου, για τον ευχάριστο απόηχο στον νοου μου».

Σήμερα, η ζωγραφική για σας είναι «ο πιο ξεκούραστες στιγμές σας, ο τρόπος για να αδειάσει το μυαλό» σας, όπως αναφέρετε και στο βιβλίο σας;

«Η αρχιτεκτονική απαιτεί χρόνο (χρόνια), για να ολοκληρωθεί και να υλοποιηθεί. Όσο μικρό ή μεγάλο και αν είναι ένα έργο, θέλει τον χρόνο του, και δεν πρόκειται πάντα για μια ευθεία πορεία - κρύβει πολλά πειραματισμούς, απογοητεύσεις καμιά φορά, συνεργασίες εύκολες ή πιο δύσκολες. Ενώ στη ζωγραφική είσαι μόνος σου. Ο χρόνος, επίσης, που απαιτείται, για να δεις έτοιμο το έργο σου, είναι ελάχιστος σε σύγκριση με αυτόν της αρχιτεκτονικής, αλλά και οι αποφάσεις είναι όλες δικές σου - αν δεν σου αρέσει το πέταξ. Για μένα, άνω, αντιστοιχεί σε ξεκούραση και ικανοποίηση. Αναγνωρίζω, βέβαια, ότι θα πρέπει να είναι εντελώς διαφορετικά τα πράγματα για όσους βιοπορίζονται από το επάγγελμα του ζωγράφου. Στην περίπτωση αυτή, ασκείται άλλου είδους πίεση, που προφανώς θα πιλοιάζει σε ένταση (αν και με εντελώς διαφορετικό τρόπο) αυτήν που βιώνει ο αρχιτέκτονας».

close up.

info: Το βιβλίο του Αλεξάνδρου Τομιάζη «Η Ομορφιά Καταλαμβάνει...» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Πατάκι», στη σειρά «Στην κοιλία του...», σε επιμέλεια του Μισέλ Φάσι.